

STRESZCZENIE

Cenne przyrodniczo obszary morskie i morsko-łądowe to przestrzeń wielofunkcyjna, która jest użytkowana z zamysłem realizacji różnorodnych celów, zatem i strategia ich ochrony powinna uwzględniać szerszy kontekst społeczno-gospodarczy. Analiza konfliktów na tym tle jest trudna, między innymi dlatego, że musi ona obejmować wymiar zarówno indywidualny jak i zbiorowy, aspekty gospodarcze, społeczne, kulturowe, naukowe i/lub czysto przyrodnicze. Niniejsza dysertacja wpisuje się w nurt, niezbyt jeszcze licznych, badań nad udziałem społeczeństwa w procesie zarządzania obszarami chronionymi, szczególnie tymi zlokalizowanymi na morzu i ujawniającymi się w tym procesie konfliktami. Uzasadnienie podjęcia pracy jest następujące:

- Potrzeba usystematyzowania wiedzy dotyczącej partycypacji społecznej w planowaniu ochrony przyrody w polskich obszarach morskich (POM) i jej oceny w oparciu o materiały archiwalne i przeprowadzone badania ankietowe.
- Potrzeba analizy konfliktów społecznych na wybranych morskich obszarach cennych przyrodniczo objętych ochroną prawną, opracowanie ich typologii i predykcja ich dalszego przebiegu.
- Lepsze zrozumienie istoty konfliktów społecznych dotyczących morskich obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną.
- Doskonalenie istniejących metod badań konfliktów społecznych na tle wykorzystania zasobów i walorów oraz ochrony przyrody.

Problematyka badawcza dotycząca konfliktów na tle środowiska obejmuje szerokie spektrum zagadnień, których analiza w niniejszej pracy była naturalnie ograniczona przez warsztat badawczy autorki. Może być ona przedmiotem badań psychologicznych, społecznych jak i ekonomicznych. W pracy zdecydowano rozpatrywać konflikty społeczne dotyczące wybranych obszarów cennych przyrodniczo objętych ochroną prawną w kontekście relacji jakie zachodzą pomiędzy uwarunkowaniami dotyczącymi tych obszarów (lokalizacyjnymi, prawnymi, środowiskowymi), a interesariuszami, co pozwala na osadzenie pracy w nurcie geograficznym.

Przedmiotem niniejszej pracy są uwarunkowania społeczne planowania ochrony przyrody na morzu na przykładzie wybranych obszarów Natura 2000 w rejonie Zatoki Puckiej (Zatoka Pucka i Półwysep Helski PLH220032, Zatoka Pucka PLB220005) i Ławicy Słupskiej (PLC990001) oraz Nadmorskiego Parku Krajobrazowego. W pracy wyznaczono następujące cele:

Poznawcze:

- Wzbogacenie wiedzy poprzez charakterystykę, analizę i ocenę partycypacji społecznej w procesie planowania ochrony wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo.
- Identyfikacja, charakterystyka oraz opracowanie typologii konfliktów społecznych dotyczących wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo.

Metodyczny:

- Udzielenie odpowiedzi na pytanie jakie metody i techniki badawcze można zastosować do badania konfliktów dotyczących obszarów morskich.

Praktyczne:

- Opracowanie skutecznych zasad uczestnictwa społecznego w ochronie przyrody na morzu.
- Wskazanie możliwych sposobów minimalizacji konfliktów.

W pracy wykorzystano materiał zebrany podczas realizacji trzech Projektów badawczych związanych z opracowaniem projektów planów ochrony dla czterech obszarów objętych ochroną prawną: obszarów Natura 2000 Zatoka Pucka i Półwysep Helski PLH220032, Zatoka Pucka PLB220005, Ławica Słupska PLC990001 oraz Nadmorskiego Parku Krajobrazowego.

Przyjęto metodę studium przypadku. Założono, że celem pracy nie jest uzyskanie informacji o całej społeczności objętej skutkami procedowanych dokumentów, a podsumowanie wiedzy na temat grup interesu zaangażowanych w wybrane procesy partycypacyjne. Zastosowano technikę obserwacji, wykonano analizę materiału ze spotkań konsultacyjnych oraz, dla dwóch rejonów (Ławica Słupska oraz Nadmorski Park Krajobrazowy), przeprowadzono badanie ankietowe wśród uczestników spotkań konsultacyjnych. Celem wywiadu było poznanie opinii respondentów na temat badanych procesów partycypacyjnych a także ich stosunku do funkcjonowania morskich obszarów chronionych. Część ankiety obejmowała pytania dotyczące konfliktów na morskich obszarach cennych przyrodniczo. Istotnymi elementami analizy konfliktów przeprowadzonej w ramach niniejszej pracy były przegląd i klasyfikacja wypowiedzi uczestników konsultacji społecznych. Typologię konfliktów opracowano wg schematu: Przedmiot-Istota-Lokalizacja-Strona-Geneza-Kategoria.

Udział w konsultacjach społecznych dotyczących planów ochrony wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo i ich przebieg były zróżnicowane. Zidentyfikowano następujące grupy interesariuszy: Administracja państwowa, w tym administracja morska; Administracja samorządowa; Instytucje naukowe i badawcze, szkoły wyższe; Rybołówstwo i przetwórstwo ryb; Przedsiębiorcy, spółki prawa handlowego; Osoby fizyczne; Bezpieczeństwo i obrona narodowa; Organizacje pozarządowe (NGO's).

Najbardziej burzliwą formę przybrały spotkania związane z obszarami Natura 2000 zlokalizowanymi w rejonie Zatoki Puckiej (Zatoka Pucka i Półwysep Helski PLH220032, Zatoka Pucka PLB220005). Zaobserwowano silne, zarówno pozytywne jak i negatywne, relacje pomiędzy uczestnikami spotkań. Negatywne relacje miały odzwierciedlenie w konfliktach pomiędzy poszczególnymi grupami interesu.

W oparciu o przeprowadzone badania można stwierdzić, że partycypacja społeczna jest odpowiednim, choć z pewnością niejedynym sposobem angażowania obywateli w ochronę przyrody na morzu. Jej efektywność zależy od wielu czynników, ale w odpowiednich warunkach może stanowić dobre narzędzie do budowania poczucia odpowiedzialności i wpływu na przestrzeń, w tym na zasoby przyrody w kontekście ich ochrony.

W ramach niniejszej pracy zidentyfikowano cztery zasadnicze pola konfliktowe: dotyczące granic obszarów chronionych, konflikt Autorytetu, o zasady gospodarowania na obszarze chronionym, o nowe formy ochrony przyrody. Stwierdzono, że u źródeł większości zidentyfikowanych konfliktów leżą partykularne interesy. Wykazano ponadto konflikt strukturalny, danych, relacji i wartości. Niebagatelne znaczenie w przebiegu badanych konfliktów miały postawy, przekonania i zachowania interesariuszy. Kryzys w relacjach, który trwał przez długi czas, w dogodnych okolicznościach

przyczynił się do eskalacji konfliktu i nadał mu wymiar personalny. Obserwowane konflikty przybierały formę dyskusji, a w niektórych przypadkach walki.

Należy oczekiwać, że istota konfliktów społecznych na obszarach chronionych będzie ewoluować wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym i nowymi uwarunkowaniami funkcjonowania obszarów morskich. W bliskim czasie można się spodziewać dalszych konfliktów związanych z intensyfikacją zagospodarowania polskich obszarów morskich (POM) i ewolucją form jego użytkowania (konflikty potencjalne), jest to ciekawy wątek na kontynuację badań.

Kompilacja zastosowanych metod i technik badawczych umożliwiła udzielenie odpowiedzi na zróżnicowane, wielowątkowe pytania badawcze postawione w celach poznawczych, a przedstawione w pracy wyniki mogą być wykorzystane do opracowania nowych rozwiązań i strategii badań procesów partycypacyjnych i konfliktów społecznych na obszarach cennych przyrodniczo.